

Studia Biblica Slovaca

Ročník 6

2014

Číslo 1

Offprint

Studia Biblica Slovaca je časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník VI (2014), číslo 1

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)

Redakčná rada: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) – Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) – Pavol FARKAŠ (Nitra) – Juraj FENÍK (Košice) – Sr. Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) – Róbert JÁGER (Košice) – Jozef JANKOVIČ (Bratislava) – Róbert LAPKO (Košice) – Libor MAREK (Roma, I) – Milan SOVA (Bratislava) – Peter ŠOLTĚS (Oestrich-Winkel, D) – Jozef TIŇO (Bratislava) – František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie) – Pavel VILHAN (Badín) – Sr. Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Výkonný redaktor: Martina Korytiaková

Jazyková úprava: Anna Viglašová

Obálka: Michal Martinka

Na príprave publikácie sa podieľali aj Sinéad Martin a Milan Tomaga.

Príspevky v slovenčine alebo češtine, alebo knihy na recenziu prosíme adresovať na jednu z adries: Redakcia *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), tel.: (00421) 048/418 26 02, redakcia@biblica.sk, www.biblica.sk,

František Trstenský, Teologický inštitút, Spišská Kapitula 6, 053 04 Spišské Podhradie (Slovakia), tel.: (00421) 053/419 41 80, f.trstensky@gmail.com.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe (najlepšie pripojeným dokumentom e-mailu), podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word (formát A4, typ písma Times New Roman, riadkovanie 1,5). Ak sú používané iné fonty písma pre hebrejčinu a gréčtinu ako v programe BibleWorks, tak upresniť aké, prípadne preposlať používaný font spolu s príspevkom. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený zhrnutím nie dlhším ako 150 slov a jeho anglickou verziou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine a angličtine, zoznamom bibliografie podľa bibliografického štýlu a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Viac na www.biblica.sk.

Objednávky môžete posilať na mailovú adresu vydavateľa (kniznica@frth.uniba.sk), redakcie (redakcia@biblica.sk) alebo knižnice Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne (kniznica@xaver.sk).

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 6/2014.

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

Knihy kroník a záverečná edícia žaltára

Konfrontácia rozdielnych teológií

Jozef Tiňo

Úvod

Pluralita teologických názorov prítomná v rozličných biblických textoch je jedným z najzaujímavejších problémov biblických štúdií. V tomto príspevku by som sa chcel dotknúť jedného konkrétneho teologického problému týkajúceho sa platnosti prísľubu trvalej dynastie Dávidovi (2 Sam 7) v období po návrate z exilu. Ako naznačuje nadpis príspevku, ide o porovnanie teologických pozícií autora Kníh kroník a záverečných editorov žaltára.

Teológia kráľovstva v Krn

To, že Kronista pracoval s textom podkladového materiálu 2 Sam–2 Kr, aby mohol prezentovať svoj vlastný teologický názor, je všeobecne prijímaný fakt¹. Pre pochopenie jeho metódy sa pokúsím stručne zhrnúť spôsob, akým sú prezentované udalosti v Krn.

1 Krn 1–9 obsahuje genealógie, v ktorých sú najobsiahlejšie prezentované rodokmene Júdu, z ktorého pochádza dynastia Dávida, a Léviho, čo je kmeň, ktorý je najužšie zviazaný so svätyňou. V naratívnej časti knihy sa zdôrazňuje prepojenie vládcu a svätyne, ktoré v podstate tvorí základnú os celého rozprávania. Sekulárne a náboženské záujmy kráľov sú komplementárne a spravodliví a zbožní králi sú prezentovaní ako tí, ktorí majú najužšie spojenie s chrámom. Najvýznamnejšie miesto medzi nimi má Dávid, ktorý je prezen-

---

¹ Výnimkou je AULD, *Kings Without Priviledge*. Auld tvrdí, že 2 Sam, 1,2 Kr, 1,2 Krn používali spoločný podkladový text, ktorý bol v oboch prípadoch nezávisle upravovaný a formovaný. Táto teória však so sebou nesie veľké problémy, a tak nebola dobre prijatá v odborných kruhoch. Pre detailnejší súhrn kritických pripomienok porov. TIŇO, *King and Temple in Chronicles*, 24-29.

vaný ako kráľ a zároveň zakladateľ chrámového kultu, a jeho syn Šalamún, ktorý zrealizoval to, čo jeho otec pripravil na stavbu chrámu.

Aj keď sa príbeh monarchie v Izraeli v Krn začína vládou Saula, plynulé pokračovanie do nasledujúceho textu (cez *wajjiqtol*) uvádzajúceho vládu Dávida (porov. 1 Krn 11,1) dáva jasne najavo, že opis Saulovej vlády je len úvodom a vysvetlením vyvolenia Dávida. Na tomto mieste treba dopredu poznamenať, že vláda Dávida a Šalamúna je v Krn chápaná ako jednota, čo znamená, že vyvolenie Dávida sa takisto týka Šalamúna. Perikopa opisujúca koniec Saulovej vlády sa teda dá chápať ako kontrast k vyvoleniu Dávida a zároveň Šalamúna.

Z dynastického prísľubu 1 Krn 17,7-14 je zrejmé, že misia Dávidovej vlády nie je kompletná bez postavenia chrámu jeho nasledovníkom Šalamúnom. A až v súvislosti so stavbou chrámu dostáva Dávidov potomok Šalamún prísľub, že JHWH mu svoju vernú lásku (*hesed*) neodníme, ako sa to stalo v prípade Saula. Prítomnosť príbehu Saulovho zlyhania a následnej smrti ako jediných historických faktov týkajúcich sa jeho vlády, ktorá predchádzala vládu Dávida a Šalamúna, sa dá dobre vysvetliť na pozadí dynastického prísľubu (ďalej DP) ako jeho rozvinutie. S výnimkou Saulovho zlyhania sa ani v narácii, ani v DP nič z jeho vlády nespomína. Pre Kronistu, ktorý považoval Dávidovu dynastiu za niečo, čo bolo Prozreteľnosťou určené Izraelu od počiatku, bolo nevyhnutné ukázať, že aj keď sa dejiny kráľovstva začali vládou Saula, až v súvislosti s Dávidom bol vyslovený prísľub trvalej dynastie. V dôsledku toho celý komplex genealógií v 1 Krn 1–9, ktorý sa na konci napája na rozprávanie o Saulovi, je úvodom k vláde Dávida a nie Saula.

Príbeh Dávidovej vlády od začiatku smeruje k prísľubu trvalej dynastie, ktorý je uvedený v 1 Krn 17,7-14. Pri pozornom čítaní príbehu Krn sa pred nami totiž odvíja prezentácia historických udalostí, ktorá v hrubých rysoch sleduje jednotlivé prvky DP v 1 Krn 17: Príbeh Saula je vyrozprávaný len v takom rozsahu, aby naplnil výrok o odňatí kráľovstva v DP (porov. 1 Krn 17,13). Len Dávid je prezentovaný ako kráľ celého Izraela, presne v súlade s výrokom DP. Prepojenie náboženskej a sekulárnej sféry v narácii Krn a úzke prepojenie Dávida a Šalamúna s archou a chrámom korešponduje s úzkym spojením paláca a chrámu v kronistickej verzii DP. Vynechanie výroku o Šalamúnovi: „keď sa previní potrescem ho palicou a údermi ako kohokoľvek z ľudí“, nachádzajúcom sa v 2 Sam 7,14 ako podkladovom texte DP, je tiež dôležitým článkom v tejto reťazi. Výrok 2 Sam 7,14 totiž pripúšťa Šalamúnovo zlyhanie, ktoré je v rámci deuteronomistickej histórie (ďalej ako DH) opísané

v 1 Kr 11. Knihy Krn však na rozdiel od 1 Kr prezentujú Šalamúna výlučne ako ideálneho kráľa, takže kronistická verzia DP vynechávajúca vyššie uvedený výrok je opäť v súlade s naratívnu časťou. Ďalšia zmena v kronistickej verzii DP sa nachádza v 1 Krn 17,14, kde ako podkladový text slúži 2 Sam 7,16:

„*Tvoj rod bude pevný a tvoje kráľovstvo trvalé predo mnou, tvoj trón bude navždy pevný*“ (2 Sam 7,16)²

„... ale ho ponechám vo *svojom* dome a vo *svojom* kráľovstve navždy, jeho trón bude vždy pevný“ (1 Krn 17,14).

Vo verzii 1 Krn JHWH hovorí, že dynastia aj kráľovstvo, ktoré budú patriť Dávidovým potomkom, sú jeho. To je v súlade s tými časťami narácie, ktoré spomínajú Dávida a Šalamúna ako kráľov sediacich na tróne JHWH-ho (porov. 1 Krn 28,5; 29,23; 2 Krn 9,8).

Dôležitosť všetkých uvedených prepojení DP s naráciou Krn zvyrazňuje fakt, že spadajú do tých častí Krn, ktoré sa odchyľujú od podkladového textu 2 Sam–2 Kr. Zdá sa teda, že autor Krn tu prezentuje vlastnú interpretáciu podkladového textu tak, že narácia je hagadickým rozvedením DP, ktorý reprezentuje jadro celého diela. V DP je vláda Dávida a Šalamúna vzájomne úzko prepojená; práve tak, ako sú tu prepojené inštitúcie paláca a chrámu.

Ako už bolo uvedené, vlády Dávida a Šalamúna sú Kronistom chápané ako jednota. Williamson v tejto súvislosti uvádza niekoľko príkladov, z ktorých je zrejme, že ich vlády nemožno funkčne oddeliť³: Dávid pripravuje miesto, kde má byť postavený chrám (1 Krn 22,1), dohliada na prípravné organizačné záležitosti súvisiace s jeho stavbou (1 Krn 22,2.15, porov. 2 Krn 2,6.14.16), poskytuje materiál pre stavbu chrámu (1 Krn 18,8; 22,3n.14.16; 29,2-9, porov. 2 Krn 5,1), ako aj jeho plán, organizáciu kňazstva a údaje týkajúce sa posvätných kultových predmetov (1 Krn 28,11-12.13-18). Dávidova misia súvisiaca s chrámom je samozrejme neúplná bez Šalamúnovho prevedenia, ale Šalamúnova práca by bola zasa nemysliteľná bez Dávidovej prípravy. Podanie Krn si dáva záležať na tom, aby bolo zrejme, že Dávid aj Šalamún sú rovnakým dielom zakladateľmi chrámu, aj keď vlastná výstavba bola výlučne dielom

² Všetky citáty v tomto článku sú uvádzané podľa Slovenského ekumenického prekladu Biblie. Božie meno však budem zakaždým uvádzať cez tetragram JHWH tak ako v texte, kvôli lepšej zrozumiteľnosti ho však budem uvádzať aj so slovenskými príponami (JHWH-ho, JHWH-mu a pod.).

³ WILLIAMSON, The Accession of Solomon, 351-61.

Šalamúna. Všetky uvedené fakty zároveň ukazujú, aká dôležitá je súdržnosť paláca a chrámu v opise Krn týkajúcom sa ich vlády.

Vlády Dávida a Šalamúna sú však prezentované ako jednota aj iným spôsobom, a to tak, že sú autorom vyčlenené v rámci celej narácie ako samostatný celok. Týka sa to tak formálnej, ako aj obsahovej stránky. Z hľadiska formy používa narácia tak na začiatku, ako aj na konci opisu ich vlády nejakú formu slova סבב (1 Krn 10,14; 2 Krn 10,15)⁴:

„Keďže nehľadal radu u JHWH-ho, vydal ho na smrť a *kráľovstvo previedol* (אֶת-הַמְּלוּכָה) (ויסב) na Izajovho syna Dávida“ (1 Krn 10,14).

„Kráľ ľudu nevyhovel. *Stalo sa to však riadením Božím* (כִּי-הָיְתָה נִסְבָּה) (מַעַם הָאֱלֹהִים)⁵, aby tak JHWH splnil svoje slovo, ktoré ohlásil po Achijovi Šíla-novi Nebatovmu synovi Járobeámovi“ (2 Krn 10,15).

Vyčlenenie po obsahovej stránke je veľmi výrazné a zhrniem ho v nasledujúcich bodoch:

Na rozdiel od obdobia, ktoré nasleduje po rozpade kráľovstva, je úzke previazanie paláca a chrámu zjavné z kultových aktivít Dávida a Šalamúna, keď vykonávajú pri oltári funkciu kňazov, a tiež z administratívneho usporiadania Dávidovho kráľovstva, kde neexistuje striktné vydelenie sekulárnej a kultovej sféry. V Krn je táto prezentácia teologicky umožnená predstavením Dávida ako druhého Mojžiša, ktorého funkciou bolo byť priamym prostredníkom medzi Bohom a národom. Šalamún ako Dávidov nástupca je predstavený ako druhý Jozue, ktorý bol nástupcom Mojžišovho prorockého úradu⁶.

Zo všetkých kráľov predstavených v histórii Krn sú len Dávid a Šalamún spomínaní ako vyvolení králi (1 Krn 28,4,6), ktorí sedia na tróne JHWH-ho (1 Krn 28,5; 29,23; 2 Krn 9,8).

⁴ Machinist sleduje sémantiku príbuzných výrazov v sumerčine (*bala*), akkadčine (*palū*) a arabčine (*dawla*), ktoré sa takisto používali pre zvrät udalostí, porov. MACHINIST, *The Transfer of Kingship*.

⁵ Doslovne by sa dal text preložiť: „Pretože nastal zvrät (udalostí, ktorý prišiel) od Boha“.

⁶ Dávidova reč k Šalamúnovi a Izraelu pri odovzdávaní úradu má veľmi výrazné paralely s rečou Mojžiša k Jozuemu a Izraelu v Dt 31, Joz 1 a 13, porov. MCCARTHY, *An Instalation Genre?*; LOHFINK, *Die Deuteronomische Darstellung*; ŠTRBA, *Take off your sandals*, 134-168.

Levitskí speváci/proroci majú rozdielne funkcie za vlády Dávida a Šalamúna a po rozdelení kráľovstva. Zatiaľ čo v prvom prípade sú spomínaní výlučne v súvislosti s oslavou pri kulte, v druhom prípade je ich hlavnou úlohou upozorňovať a varovať kráľov (1 Krn 15,16-24–16,42; 25,1; porov. 2 Krn 15,1-7; 16,7-9; 18,6-34).

Vlastnosti vlády Dávida a Šalamúna predstavujú normu, podľa ktorej sú hodnotení králi po rozpade kráľovstva. Je teda zrejmé, že obdobie ich vlády je v Krn chápané ako program pre budúci Izrael.

Zatiaľ čo v DH je monarchia vnímaná ako ústredný bod izraelských dejín len od istého dejinného úseku ďalej, v Krn je predstavená ako hlavná os celej izraelskej histórie. Monarchia je tu vnímaná ako inštitúcia, ktorá bola pre Izrael Prozreteľnosťou plánovaná od počiatku dejín, čo sa v žiadnom prípade nedá tvrdiť o DH. Tým, že Krn prevzali a zakomponovali kňazský materiál genealógií (porov. 1 Krn 1–9) do svojej historiografie, sledujú dejiny monarchie až k počiatkom národa⁷. Tu môžeme vidieť paralelu k mezopotámskej tradícii prezentovanej v sumerskom zozname kráľov, kde je kráľovstvo vystopované k úplnému počiatku ich dejín, teda do doby, keď bolo znesené z nebies v Eridu a pokračovalo ďalej v známych dynastiách. V Mezopotámii kráľovstvo predstavovalo inštitúciu, ktorá je takpovediac imanentná ich dejinám.

Na rozdiel od 2 Sam–2 Kr sa v Krn stretáme s tým istým názorom, ale autor ho prezentuje iným spôsobom. Prísľub trvalej dávidovskej dynastie je prepojený so stavbou chrámu a nestojí na počiatku dejín, ale v ich centre ako archimedovský bod celej izraelskej histórie. História od začiatku smeruje k DP danému Dávidovi a Šalamúnovi ako k svojmu cieľovému bodu a potom sa odtiaľ odvíja ako naplnenie tohto prísľubu. Je teda logické, že Kronista celú ďalšiu históriu hodnotí na základe vlády Dávida a Šalamúna, ktorí ako jediní králi sedia na tróne JHWH-ho (1 Krn 28,5; 29,23; 2 Krn 9,8). Keďže ani jeden z uvedených textov nemá paralelu v podkladovom texte 2 Sam–2 Kr, ide výlučne o teológiu Krn.

Po rozpade kráľovstva, teda po skončení vlády Dávida a Šalamúna, králi už nesedia na tróne JHWH-ho, aj keď v 2 Krn 13,8 sa tvrdí, že kráľovstvo JHWH-ho je spravované dávidovskými kráľmi aj po rozpade. Z 2 Krn 21,7 však vyplýva, že po rozdelení kráľovstva bola Dávidova dynastia udržiavaná

⁷ Tu však treba poznamenať, že prameň P odlišne od Krn vidí počiatok kráľovstva v prísľube Abrahámovi (porov. Gn 17,6.16; 35,11-12). V Krn sa nenachádza žiadne prepojenie medzi Abrahámom a monarchiou, ani v genealogickej časti 1 Krn 1–9, ani v narácii.

len kvôli dávneému prísľubu, ale ani jeden z kráľov už nemá štatút porovnateľný s Dávidom a Šalamúnom. Zdá sa, že z perspektívy Krn len jednotné kráľovstvo Izraela napĺňa vôľu JHWH-ho, tak ako to vyplýva z DP.

Záverečná edícia žaltára a jeho teológia

Žalmy citované v Krn v kontexte JHWH-ho kráľovstva prepojeného s vládou Dávida a Šalamúna (Ž 96; 105; 106; 132) sú v masoretskom žaltári umiestnené v 4. a 5. knihe žalmov. Tieto knihy majú v žaltári špeciálnu pozíciu. Wilson⁸ a Flint⁹ argumentovali, že zo štúdia kumránskych žalmových textov a masoretského žaltára sa dá preukázať veľká zhoda v časti Ž 1–89 (1. – 3. kniha žaltára) a pomerne veľké rozdiely v časti Ž 90–150 (4. a 5. kniha žaltára). Štúdium veku kumránskych rukopisov obsahujúcich žalmy a ich kontextu s masoretským žaltárom zároveň ukázalo, že pôvodnú teóriu postupného stabilizovania žaltára treba revidovať.

Z vyššie zmienených štúdií Wilsona a Flinta vyplýva, že finalizácia žaltára prebehla v dvoch štádiách. Ž 1–89 boli ustálené vo svojej kánonickej podobe už na začiatku kumránskeho obdobia (cca 150 pred Kr.), zatiaľ čo časť od Ž 90 zostala v procese vývoja až do 1. stor. po Kr. V období neskorého Druhého chrámu tak existovali tri odlišné edície žaltára:

1. raná edícia žaltára (Ž 1 alebo 2–89),
2. 11QPs^a žaltár kompilovaný v kruhoch judaizmu, ktoré uznávali solárny kalendár, ako to máme dokumentované v Jub a 1 Hen¹⁰,
3. masoretský žaltár.

Posledné dve edície sa od seba výrazne odlišujú v časti od Ž 90, reprezentujúcej 4. a 5. knihu žalmov. Pre Wilsona je 4. kniha žaltára (Ž 90–106) zvláštnym produktom edičného spracovania. Na rozdiel od ostatných častí sa tu nachádza veľké množstvo žalmov bez úvodnej hlavičky, čo Wilson vysvetľuje tak, že editor ich sem presunul z pôvodne iných častí s cieľom prezentovať celý žaltár ako ucelené dielo s konkrétnou teológiou. Podľa Wilsona je Ž 89 cen-

⁸ WILSON, *Editing of the Hebrew Psalter*.

⁹ FLINT, *The Dead Sea Psalms Scrolls*.

¹⁰ Tu treba poznamenať, že aj keď samotný zvitok 11QPs^a nám nezachoval Ž 1–89, nadväznosť tejto skupiny žalmov so žalmami nachádzajúcimi sa v 4. a 5. knihe je doložená v zvitkoch 11QPs^b a 4QPs^c a dokumentuje, že kumránsky žaltár ich obsahoval v danej následnosti, porov. FLINT, *The Dead Sea Psalms Scrolls*, 169.

trálnou osou žaltára v jeho záverečnej edícii. Predstavuje problém zrušenia trvalej zmluvy s Dávidom a 4. kniha je teologickou odpoveďou na tento problém. Wilson ju zhrňuje v štyroch bodoch:

1. JHWH je kráľ.
2. JHWH bol útočiskom pre Izrael dávno pred ustanovením kráľovstva (obdobie Mojžiša).
3. JHWH bude útočiskom pre Izrael aj po zrušení kráľovstva.
4. Tí, ktorí dôverujú JHWH-mu, budú požehnaní.

Piata kniha žaltára potvrdzuje to, čo prezentuje teológia 4. knihy, ale ešte viac sa sústreďí na nevyhnutnosť dôvery v JHWH-ho. V centre tejto časti stojí Ž 119, ktorý kladie dôraz na primát Tóry vo vzťahu JHWH-ho a človeka. Žalmy 145–146 sa navracajú k téme JHWH-ho kraľovania a v teologickej rovine nesú posolstvo, že JHWH je jediným kráľom, na ktorého sa možno spoľahnúť.

Teológia reprezentovaná Ž 89,39-52, kde sa hovorí o zavrnutí Dávidovho kráľovstva, a vyššie opísaný charakter 4. a 5. knihy žaltára, ktorá je viditeľne odlišná od predchádzajúcich kníh, sa len ťažko dajú vysvetliť zhodou náhod. Zaujímavý je aj fakt, že organizačné princípy spájania niektorých žalmov do skupín v 11QPs^a majú paralelu v 4. a 5. knihe masoretského žaltára¹¹.

Zenger podobne pozoroval, že 4. kniha žaltára má špeciálny „mojžišovský“ charakter, ktorý ho odlišuje od ostatných kníh¹². Prvý žalm tejto časti (Ž 90) je ako jediný pripísaný Mojžišovi a začína sa témou stvorenia, zatiaľ čo posledný žalm (Ž 106) uzatvára celú časť rekapituláciou udalostí exodu, zaujatia krajiny a životom v nej a hodnotením tohto všetkého z perspektívy Tóry, konkrétne Dt 7,1-5.16; 29,26; 31,17; 32,17. Mojžišovský charakter 4. knihy je navyše zvýraznený častejším zmieňovaním Mojžiša (Ž 90,1; 99,6; 103,7; 105,26; 106,16.23.32), na rozdiel od ostatných zbierok, kde sa Mojžiš spomína len raz (Ž 77,21).

Nadpis Ž 90: „Modlitba Mojžiša, Božieho muža“ (תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה) (אִישׁ־הָאֱלֹהִים), ako aj jeho text, je dobre pochopiteľný na základe súvislosti so Ž 89. Aby Mojžiš utlmil JHWH-ho hnev, odvoláva sa na počiatok vyvolenia Izraela kvôli uisteniu, že jeho národ nezanikne. V tejto súvislosti je treba zdôrazniť, že zvolanie žalmistu na JHWH-ho v Ž 90,13, aby bol milosrdný

¹¹ WILSON, *Editing of the Hebrew Psalter*, 127.

¹² LOHFINK – ZENGER, *Der Gott Israels*, 154-55.

k svojmu ľudu, aluduje na Mojžišovu modlitbu v Ex 32,12-13 a Dt 32,36¹³. Štvrtá kniha žaltára tak už na začiatku presúva dôraz z obdobia Dávidovej vlády do obdobia Izraela pod správou Mojžiša a kráľovania JHWH-ho. Mojžiš je aj v ďalších žalmoch 4. knihy žaltára predstavený skôr ako vodca národa a ako kňaz popri Áronovi, nie ako prorok a prostredník zákonov (porov. Ž 99,6; 103,7; 105,26; 106,16.23.32). Kniha celkovo presúva dôraz na kňazov a ich funkcie, ako si všimol Koch¹⁴.

Syntéza a záver

Žalm 89 ako edičné centrum žaltára má podobnú funkciu ako DP v Krn. V 1 Krn 16 je opísané prenesenie archy do Jeruzalema, po čom nasleduje dynastický prísľub (1 Krn 17) ako klimax predchádzajúcej narácie. Znamená to, že prísľub patriarchom (1 Krn 16,15-18), ako aj zvolanie „JHWH kráľuje“ (1 Krn 16,31), ktoré sú súčasťou perikopy o prenesení archy, nachádzajú svoje naplnenie až vo vláde Dávida a Šalamúna, ktorá je predmetom DP. V záverečnej edícii žaltára pozorujeme opačný smer. Žalmy so zvolaním „JHWH kráľuje“ (Ž 105 a 106) nasledujú po DP, ktorý je súčasťou Ž 89 (vv. 26-38), ktorý však zároveň spomína zavrnutie dávidovskej dynastie (vv. 39-52). Zmienené žalmy sú tu teda odpoveďou na definitívny koniec vlády dávidovských kráľov.

Z vyššie uvedených úvah sa dá vyvodiť záver ohľadom vzťahu vlády JHWH-ho a dávidovského kráľovstva tak zo strany Kronistu, ako aj zo strany záverečných editorov žaltára. Pre Kronistu neexistuje rozpor medzi vládou JHWH-ho a vládou dávidovského kráľa, zatiaľ čo pre editorov žaltára je to nezlučiteľné. Podľa nich bola zmluva s Dávidom prenesená na celý národ reprezentovaný kňazmi, čo nachádzame aj v iných tradíciách SZ. Pozrime sa bližšie najprv na vzťah k inštitúcii kráľovstva u Deuteroizaiáša (ďalej DI).

Eissfeldt dávnejšie prezentoval štúdiu, v ktorej argumentoval, že DI poznal Ž 89 a jeho jazyk použil pre svoje proroctvo¹⁵. Z tohto hľadiska je zaujímavé, že dva základné kráľovské atribúty vzťahujúce sa na Dávida v Ž 89 sú v DI použité pre ľud Izraela: označenie עֶבֶד (služobník) sa používa pre Dávida Ž 89,4.21.40 a pre Izrael/Jakuba v Iz 45,4; 41,8; 44,1.2.21; 45,4; 48,20;

¹³ LOHFINK – ZENGER, *Der Gott Israels*, 155.

¹⁴ KOCH, *Der Psalter*, 267-268.

¹⁵ EISSFELDT, *The Promises of Grace*.

49,3 a בְּחִיר (vyvolený) je označenie pre Dávida v Ž 89,4 a pre ľud 43,20; 45,4; 48,20; 49,3¹⁶. Označenie „kráľ“ sa v DI nikdy nevzťahuje na Izraelitu, len na JHWH-ho (Iz 41,21; 43,15; 52,7). Jediné miesto v DI, kde sa spomína Dávid, je Iz 55,3, ale Williamson podrobnejšou analýzou tohto textu ukázal, že v izaiášovskej tradícii pokračujúcej po exile bol daný výrok chápaný v duchu demokratizácie pôvodnej zmluvy s Dávidom, čo znamená, že všetky prísluby dané jemu prešli na národ¹⁷.

Prameň P, ktorý svoju naráciu začína stvorením a končí v období zaujatia zeme (Joz 18–19) takisto predpokladá, že všetky inštitúcie potrebné pre život Izraela boli dané už pred ustanovením kráľovstva v Izraeli. Na druhej strane Krn predstavujú vládu Dávida a Šalamúna ako zavŕšenie izraelských dejín, ktoré sú konštitučné pre národ, a teda až tu sa završuje ustanovovanie inštitúcií potrebných pre život Izraela.

Zoznam použitej literatúry

- AULD, Graeme A.: *Kings Without Priviledge: David and Moses in the Story of the Bible's Kings*, Edinburgh: T&T Clarke, 1994.
- EISSFELDT, Otto: The Promises of Grace to David in Isaiah 55:1-5. In: Bernhard W. Anderson – Walter Harrelson (eds.): *Israel's Prophetic Herritage: Essays in Honor of James Muilenburg*, London, 1962, 196-207.
- FLINT, Peter, W.: *The Dead Sea Psalms Scrolls and the Book of Psalms* (StTDJ 17), Leiden: Brill, 1997.
- HROBOŇ, Bohdan: *Ethical Dimension of Cult in the Book of Isaiah* (BZAW 418), Berlin, New York: De Gruyter, 2010.
- KOCH, Klaus. Der Psalter und Seine Redaktionsgeschichte. In: Klaus Seybold – Erich Zenger (eds.): *Neue Wege der Psalmen Forschung*, FS für Walter Beyerlin (HBS 1), Freiburg: Herder, 1994, 243-277.
- LOHFINK, Norbert – ZENGER, Erich: *Der Gott Israels und die Völker: Untersuchungen zum Jesajabuch und zu den Psalmen* (SBS 154), Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 1994.
- LOHFINK, Norbert, Die Deuteronomische Darstellung des Übergangs des Führung Israels von Moses auf Josua, *Schol.* 37 (1962) 32-34.

¹⁶ Hroboň poukazuje na ďalšie možné prepojenie, ktorým je zriedkavá kombinácia slovesa llx vo význame „znesvätiť“ s JHWH ako agentom: JHWH znesvätil v Ž 89,40 Dávidovu korunu, v Iz 43,28 kniežatá Izraela, a v Iz 47,6 svoje dedičstvo, ktoré tu predstavuje jeho ľud. HROBOŇ, *Ethical Dimension*, 140.

¹⁷ WILLIAMSON, *Variations on the Theme*, 118-119.

- MACHINIST, Peter, The Transfer of Kingship: A Divine Turning. In: Astrid B. Beck et al. (eds.): *Fortune the Eyes That See: Essays in Honor of David Noel Freedman in Celebration of His Seventieth Birthday*, Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1995, 105-120.
- MCCARTHY, Denis J.: An Instalation Genre?, *JBL* 90 (1971) 34-41.
- ŠTRBA, Blažej, *Take off your sandals from your feet! An exegetical study of Josh 5,13-15* (ÖBS 32), Frankfurt a. M. et al.: Peter Lang, 2008.
- TIÑO, Jozef, *King and Temple in Chronicles. A Contextual Approach to Their Relations*, Göttingen: Vandehoeck & Rupprecht, 2010.
- WILLIAMSON, Hugh G. M.: The Accession of Solomon in the Book of Chronicles, *VT* 26 (1976) 351-361.
- WILLIAMSON, Hugh G. M.: *Variations on the Theme. King, Messiah and the Servant in the Book of Isaiah*, Cumbria: Paternoster, 1998.
- WILSON, Gerhard, H.: *Editing of the Hebrew Psalter* (SBLDS 76), Chico, CA: Scholars Press, 1985.

Zhrnutie

Autor článku argumentuje, že metóda, s ktorou autor Knih kroník pristupoval k prepisovaniu histórie, sa dá porovnať s metódou, ktorou závereční editori MT žaltára vytvárali ucelený korpus žalmov. V oboch prípadoch sa tak dá vystopovať a porovnať teológia daných protagonistov, ktorá sa v tomto prípade prejavuje v ich vzťahu k potrebe obnovenia Dávidovho kráľovstva v období Druhého chrámu. Zatiaľ čo autor Krn vidí budúcnosť Izraela ako naplnenie dynastického prísľubu daného kedysi Dávidovi, závereční editori žaltára sa vracajú k staršiemu obdobiu a veria, že prísľuby dané Dávidovi prešli po páde kráľovstva na celý ľud Izraela. Izrael už má byť konštituovaný výlučne ako teokracia, nie ako monarchia.

Kľúčové slová: raný judaizmus, teológia, Knihy kroník, žaltár.

Summary

The author of the present article argues that methodologies of both the author of Chronicles and the final editors of Masoretic Psalter are comparable. By such a comparison we can further trace theology which in this case reveals an attitude of Chronicles and the final edition of the Psalter respectively with regard to a restoration of the Davidic kingdom in Israel of the Second Temple Period. Chronicles portray future Israel as an entity constituted

upon the Dynastic promise given to David, while Masoretic Psalter as a whole presents Israel constituted as a theocracy, with no place for a Davidic king there.

Keywords: Early Judaism, theology, Chronicles, Psalter.

Jozef Tiňo
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Katedra biblických a historických vied
Kostolná 1
814 99 BRATISLAVA, Slovenská Republika
jozef.tino@truni.sk

Contents

Treaties

Adriana ALEXYOVA

The development of the theories on development of the biblical monotheism and the theory of Mark S. Smith 1-22

Federico GIUNTOLI

The eternal contradictions of David. The case of 2Sam 24:1-25 23-40

Blažej ŠTRBA

From contemplation to the praise of the winged guardian.
A theological shift inside the Psalter in Ps 63:3-4 41-69

Jozef TIŇO

Chronicles and the Final Edition of the Psalter: Comparing the Theologies 70-80

Juraj FENÍK

ἐὰν ὕψωθῶ ἐκ τῆς γῆς: Jesus on the shore in John 21 81-111

Abstracts and reviews 112-133

Communications and references 134-136

Obsah

Štúdie

Adriana ALEXYOVÁ

Vývoj teórií o vývoji biblického monoteizmu
a teória Marka S. Smitha 1-22

Federico GIUNTOLI

Večné Dávidove protirečenia. Prípad v 2 Sam 24,1-25 23-40

Blažej ŠTRBA

Od pohľadu k oslave okrídleného ochrancu. Teologická zmena
v žaltári prostredníctvom Ž 63,3-4 41-69

Jozef TIŇO

Knihy kroník a záverečná edícia žaltára: konfrontácia
rozdielnych teológií 70-80

Juraj FENÍK

ἐάν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς: Ježiš na zemi v Jn 21 81-111

Abstrakty a recenzie 112-133

Správy a oznamy 134-136